

A MÁSODIK ROMULUS

Hazáját háborúban is, békében is kétségtelenül ő mentette meg - írja róla a történetíró, Titus *Livius*. Békében? Mi fenyegette békében is a galloktól megszabadult Rómát? Pártviszály nem, mert most elhallgatott a patriciusok és plebejusok közti viaskodás; ellenség sem merészelt támadni, mikor Camillus állt az állam élén. Hát akkor micsoda? Nem kisebb volt a veszély, mint hogy az egész nép, atyák és köznép egyaránt, elhagyja a romba dőlt várost. A Capitoliumon és néhány épen maradt szentélyen kívül, melyet a szerencse vagy a gallok babonás félelme megkímélt, az egész város romokban hevert. Kiégett házak, gödrök, árkok, gall dombok, melyek hullákat rejtettek, emberek és lovak tetemei és a fenyegető ragály, ez volt akkor Róma. Nem csoda, hogy akadtak az atyák és a néptribunusok között is szép számmal, akik fölvetették a kérdést: nem volna-e okosabb itt hagyni Rómát, és átköltözni Vejibe? Amint nemrég a nép *egy része* kivonult a Szent Hegyre, most kivonulhatna a nép *egésze* egy lakott helyre, melyet megszállhatna, és magáévá tehetne. A vejibeliek nem is tiltakoznának az ellen, hogy Rómával egyesülhetnek, és ők lehetnének Latium urai.

A szenátus tett ugyan néhány intézkedést: duumvirek nézzék meg a Sybilla-könyveket, mi a város szent helyeinek megtisztítási módja, továbbá annak az éjszakai szózatnak, mely előre jelezte a gall szerencsétlenséget, a Nova vián emeljenek templomot - de ez nem nyugtatta meg a távozni készülőket. Mivel számuk egyre gyarapodott, Camillus, aki a szenátus kérésére a diadalmenet után sem tette le diktátori jelvényeit, jónak látta népgyűlést összehívni, és ott így szólt az egybegyűltekhez:

- Tudjátok, római polgárok, hogy engem a haza veszedelme szólított harcba. Nem a magam szerencsétlen sorsa, hanem a tietek miatt fogtam fegyvert. Nem az volt a kérdés, hogy mi lesz énvelem, hanem hogy mi lesz Rómával.

És most itt némelyek - nem is kevesen - arról beszélnek, hogy hagyjuk itt Rómát, és menjünk Vejibe. Hát akkor miért vettük vissza, miért ragadtuk ki az ellenség karmai közül, ha most önként itt akarjuk hagyni? Ki hallott már ilyent? Mi, rómaiak, győztünk, visszaszereztük a várost, és győzelmünk nagyobb bajba sodorja a várost, mint vereségünk? Itt vannak isteneitek, akik mindig mellettetek voltak, és csak akkor zúdult rátok veszedelem, ha elhanyagoltátok őket. Ha az istenek útmutatásait követtétek, minden jól sikerült, ha nem, minden rosszul. Tíz esztendeig - és micsoda erőfeszítéssel! - ostromoltuk Vejit. Ugye, csak akkor tudtuk elfoglalni, mikor isteni sugallatra elvezettük az Albai-tó vizét? És az egész gall veszedelmet nem tudtuk volna-e elkerülni, ha hallgatunk az isteni szózatra? De mivel ti a Capitoliumon még az ostrom alatt is megadtátok isteneinknek a kellő tiszteletet és áldozatot, íme, ők ismét visszaadták hazánkat és dicsőségünk régi fényét.

Persze mondhatja valaki azt is, hogy isteneinket tisztelhetjük Vejiben is. Nem úgy van! A Legjobb és Legnagyobb Jupiter templomát nem vihetjük el a hátunkon a Capitoliumról. Vagy szóljak-e Vesta örök tüzeréről, az égből hullott kerek pajzsról, a görcsös fügefáról, ahol Romulus és Remus bölcsője megakadt, és arról a sok ősi szertartásról, mely egyidős városunkkal? Vagy Juno királynő, akinek szobrát nemrég hoztuk át Vejiből, nem segített-e, midőn lúdjaival felébresztette a vár védőit?

Nem, polgárok, mi ezt a várost nem hagyhatjuk el. Hogy itt minden fertőzött, és semmi áldozattal meg nem tisztítható? Hogy Vejiben, ahol minden épségben maradt, jobb lesz nekünk, mint ebben az elpusztult és lerombolt városban? Erre én azt felelem: ha mi annak idején vándorolunk át Vejibe, mikor legyőztük és elfoglaltuk, akkor dicsőséggel vonultunk volna oda be; de ha most megyünk, akkor mint legyőzöttek megyünk,

akiket az Allia melletti futás, a város elfoglalása és a Capitolium körülzárása kényszerített arra, hogy elhagyjuk isteneinket, és elmeneküljünk arról a helyről, amelyet nem tudtunk megvédeni. Ezzel szégyenszemre bevallanók, hogy a gallok fel tudták forgatni Rómát, mi, rómaiak, meg nem tudjuk helyreállítani.

És mit szólnátok ahhoz, hogy ha ti innen elmennétek, és pusztán hagynátok ezt a várost, helyetekbe az aequusok és volscusok jönnének? Mit éreznétek, ha ők neveznék magukat rómaiaknak, ti pedig vejibelieknek? El tudnátok ezt viselni? Én nem!

Tudom én, hogy mi a legfőbb érv mellett, hogy innen ki kell vonulni. Hogy nincs kedvetek ezeket a romokat elhordani és új házakat építeni. Ha annak idején Romulus, a mi dicső alapítónk, kunyhóban lakott, nem kellene-e nekünk is pásztorok és szántóvetők módjára inkább kunyhókban laknunk, mint idegen helyre mennünk? Őseink, az egyszerű pásztorok, rövid idő alatt megépítették az új várost, bár ezen a vidéken nem volt akkor más, mint erdő és mocsár, mi nem tudnók leégett házainkat újra felépíteni? Egyenként, ha házunk leégne, sietnénk felépíteni; most egy mindnyájunkat ért tűzvész után sajnáljuk ezt megtenni? És ha titeket innen egy tűzvész elkergetne, mi lenne akkor, ha, mondjuk, Vejiben is tűz támadna, és a szélben a város nagy része leégne, akkor ti megint továbbvándorolnátok, és mennétek Fidenaebe vagy Gabiiba, vagy mit tudom én, hová? Hát semmit sem jelent számotokra a haza földje, a föld, melyet anyánknak szólítunk? A ti hazaszeretetek tégláktól és gerendáktól függ? Nem akarom, nem tudom ezt elhinni. Ha elmennétek, ti is csak úgy járnátok, mint én a száműzetésben: gondolatban mindig itthon voltam, elibém táruáltak a dombok és mezők, a Tiberis, a táj, mit szemem megszokott, és az ég, mely alatt születtem és nevelkedtem. Nincs ennél külön hely a világon! Nem ok nélkül választották ki az istenek és emberek a város számára a legegészségesebb dombokat, a folyót, mely alkalmas arra, hogy Itália belsejéből a termést lehozzák rajta, ugyanakkor a várossal is összekösse a közel levő tengert, mely azért még sincs olyan közel, hogy idegen hajóhad megtámadhatna bennünket. Innen, erről a helyről, ebből a városból verték le elődeink az ellenük támadó szomszédos népeket, pedig hány hatalmas várossal kellett megküzdeniök!

Ó, ti szerencsétlenek - mert nevezhetlek-e másképp benneteket? -, micsoda meggondolás, jobban mondván meggondolatlanság vezet benneteket, hogy ilyesmi jut eszetekbe? A halhatatlan istenekre kérlek benneteket, soha a kivándorlásra többé ne gondoljatok! Itt vannak Vesta lángjai, itt vannak a kerek pajzsok, itt az összes istenek, itt porladnak nagy őseitek csontjai, itt van a ti helyetek is. Újra felépítjük házainkat, és Róma nagyobb lesz, mint valaha!

Amikor a szenátus kevéssel később a kúriában tanácskozott ezekről a dolgokról, örhelyéről visszatérőben éppen egy katonai század menetelt a fórumon keresztül. Centuriójuk elkiáltotta magát:

- Állj! Zászlóvivő, tűzd földbe a zászlórudat! Legjobb, ha itt maradunk.

A kúria nyitott ajtaján a szenátus ezt meghallotta, kitódult a fórumra, és kijelentette, hogy ezt az istenek akaratából elhangzott jószónak tekinti. A kivándorlást javasló törvényt elvetették. Az egész nép azonnal hozzáfogott az építkezéshez. Tégláról az állam gondoskodott, fát és terméskövet onnan vettek, ahol találtak. A nagy sietségben nem gondoltak az utak, utcák kijelölésére, mindenki ott építkezett, ahol üres telekre akadt. Bár így rendezetlen volt, egy év alatt mégis jórészt felépült Róma. Ebben a formájában is elég erős volt, hogy a világ ura legyen. Camillust pedig, akinek a város új megalapítását köszönhette, elnevezték második Romulusnak.